

KERB-NÂME'DE GEÇEN İKİLEMELER ÜZERİNE

Mehmet Emin TUĞLUK¹

Öz

Türkçede anlamı güçlendirmenin, pekiştirmenin pek çok yolu vardır. Bu yollardan biri de genellikle söylenmek isteneni daha kısa ve etkili bir şekilde ifade etmek ve anlamı kuvvetlendirmek için ikilemeler kullanmaktır. Kaynaklarda ikileme, yineleme, tekrar, ikizleme, katmerleme gibi farklı terimlerle adlandırılan ikilemelerin oluşumu kimi zaman yüzyıllar almaktadır. Türkçenin yazılı ilk kaynaklarında ikileme örneklerinin bulunması Türkçenin köklü tarihine kaynaklık eden bir delil olarak görülmektedir. Ayrıca Türkçenin farklı dönemlerinde yazılan pek çok eserde ikileme kullanımına rastlanmaktadır. Kerb-nâmeler genel olarak Kerb Gâzî'nin cenklerini konu edinen eserlerdir. Kerb-nâmeler tarihî gerçek şahsiyetlere yer vermesi yönüyle halk hikâyelerine benzerken bazı olağanüstü olay ve hayali kahramanlara yer vermesi yönüyle de destanlara benzeyen eserlerdir. Kerb-nâmelerin kütüphanelerde manzum ve mensur ciltleri bulunmaktadır. Bu çalışmada Cihângîrlî Muhammed Ârif tarafından telif edilmiş olup, H.1076 / M.1665-1666 tarihinde Mustafa ibn Ömer el-Bevvâb tarafından istinsah edilen Kerb-nâme'de geçen ikilemeler tespit edilmiştir. Tespit edilen ikilemeler; sözcük yapısı bakımından ikilemeler, anlam bakımından ikilemeyi kuran sözcükler ve kökenleri bakımından ikilemeler olmak üzere üç başlık altında incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Kerb-nâme, ikileme, tekrar, sözcük yapısı, anlam, köken.

¹ Dr. Öğr. Üyesi. Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, emintugluk@gmail.com ORCID: 0000-0003-1866-5580

ON THE REDUPLICATIONS IN KERB-NÂME

Abstract

There are many ways to strengthen the meaning in Turkish. One of these ways is to use reduplications to express what is meant to be said in a shorter and more effective way and to strengthen the meaning. The formation of reduplications, which are called with different terms such as reduplication, reiteration, repetition, hendiadyoin and doubling, sometimes takes centuries. Seeing examples of reduplication in the first written sources of Turkish is seen as a source of evidence for the deep-rooted history of Turkish. In addition, in many works written in different periods of Turkish, the use of reduplication is encountered. Kerb-nâmes are works that deal with the battles of Kerb Gâzî in general. Kerb-nâmes are similar to folk tales in that they include real historical figures, while they are similar to epics in that they include some extraordinary events and imaginary heroes. There are verse and prose volumes and copies of Kerb-nâmes in libraires. In this study the reduplications in the Kerb-nâme, which was copyrighted by Cihângîrli Muhammed Ârif and copied by Mustafa ibn Ömer el-Bevvâb in 1076 (1665-1666) were determined. Determined reduplications; it has been examined under three headings as reduplications in terms of word structure, words that establish reduplication in terms of meaning and reduplications in terms of their origins.

Keywords: Kerb-nâme, reduplication, repetition, word structure, meaning, origin.

GİRİŞ

İkilemeler “anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması” (Hatipoğlu, 1981, s. 12) olarak tanımlanır. İkilemeler için “hendiadyoin” terimini kullanan Çağatay, ikilemeleri “Aynı manada yahut yakın manadaki iki kelimenin bir tek kelime gibi anlam ifade etmesine *hendiadyoin* denir. Hendiadyoinler ekseriye iki sinonimden ibarettir. Yani her iki kelimedede aynı manaya gelen ayrı ayrı kelimeler olup bunlar ayrı ayrı da aynı manada kullanılabilirler. Mesela; *yorgun argın, delik deşik, bıkmak usanmak, bitmek tükenmek, yalvarmak, yakarmak, köşe bucak, uç bucak, şura bura, şu bu* vb. Bunların yanında birbirini tamamlayan, bazen de birbirinin karşılığı hatta zıddı olan kelimelerden mürekkep *hend-n’ler* vardır ki bu gibi teşkillerin kısımlarına *antonyme* deriz” (Çağatay, 1978, s. 29-30) şeklinde açıklar. Türkçe, ikilemeler açısından pek çok dünya diline göre son derece zengindir. “İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça gibi dillerde ikilemelerin sayısı otuz kırk geçmez. Bu nedenle ikilemeler Türkçenin en büyük ve önemli özelliklerinden biridir. Anlatımda tekrar ve ahenk öğrenmeyi kolaylaştırır. İkilemelerin de en önemli özelliği sözcüklerin tekrarı ve bu tekrardan oluşan ahenktir. Ses benzerliği olan sözcüklerin yan yana kullanılışı hem anlamı pekiştirir

hem ahengi arttırır. Böylece dil şiirsel bir güzellik kazanır. Türkçenin mucizevi güzelliğinde ikilemelerin büyük payı vardır” (Hengirmen, 2002, s. 411).

İkilemelerin oluşumu uzun bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşir. Türkçenin yazılı ilk eserlerinde de ikileme örneklerine rastlanması Türkçenin bilinmeyen tarihine ışık tutan somut bir delil olarak görülür. “Tekrarlar, Türk dilinde, bilhassa en uygun şartlar altında 7-8 asırlık bir gelişmeden sonra iyice gürbüzleşen ve güzelleşen Türkiye Türkçesinde önemli bir yer tutar. Sözlerin belli kurallara bağlı kalarak böyle yanyana kullanılmaları, dilimize kelime yaratma zenginliği faaliyetlerinin her türlüşününün en ince şekilde söz ile ifadesini mümkün kılan fiili şekiller zenginliği, tasvir zenginliği ve güzelliği gibi çok esaslı güzellikler kazandırmıştır” (Tuna, 1949, s. 429). Erdem, de ikilemelerin oluşumu için uzun bir zamana ihtiyaç olduğunu ifade eder: “İkilemelerin oluşması için uzun bir zamana, kültür ve din değişimleri gibi hususlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle ikilemelere bakılarak Türk dilinin yaşı, kültür ve din değişimlerinin durumu konusunda sonuçlara varılabilir. Yinelemelerde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Konuşma sırasında, o anda dile getirilebilir ve sınırsız sayıda yineleme üretilebilir” (Erdem, 2005, s. 192).

1. TÜRKÇENİN TARİHİ DÖNEMLERİNDE İKİLEMELER

Türkçenin tarihî dönemlerinde ikileme örneklerine rastlanır. Tekin, Orhun Türkçesindeki ikilemeleri *Ad Öbekleri* ve *Eylem Öbekleri* başlıkları altında ele alır. Ad öbekleriyle kurulan ikilemelere *altun kümüş* “altın ve gümüş” (KT K 11, BK K12), *arkış tirkış* “kervanlar” (KT G 8), *at kü* “ad ve ün, ad ve san” (KT D 25), *bag bodun* “boylar ve kabileler federasyonu” (Uyuk-Tarлак 2), *äb bark* “ev bark” (BK D 32), *kız koduz* “kızlar ve kadınlar” (T 48) ve benzeri örnekleri veren Tekin, eylem öbeklerine *adrıl- az-* “ayrılmak ve doğru yoldan sapmak” (O sağ 3), *adrıl- yañıl-* “ayrılmak ve ihanet etmek” (O SAĞ 3), *alkın- arıl-* “tükenmek ve harap olmak (KT G 9), *biti- bädzät-* “yazmak ve süslemek” (BK GB), *ämgät- tolgat-* “acı çektirmek ve ıstırab vermek” (BK K 13), *içik- yükün-* “bağımlı olmak ve baş eğmek” (T 28), *it- yarat-* “düzenlemek ve yaratmak” (BK K 9) vb. örnekleri vermektedir (Tekin, 2003, s. 194-195).

Eski Uygurcada ikilemeler sıklıkla kullanılmıştır. Uygurcadaki ikilemeler üzerine ilk kapsamlı çalışma Saadet Çağatay tarafından *Uygurcada Hendiadyoinler* başlığıyla yayımlanmıştır (Çağatay, 1940-1941). Çağatay bu yazısında hendiadyoinleri anlam bakımından üçe ayırır: 1. İki sinonimden mürekkep olan hendiadyoinler 2. Birbirine yakın anlamda olan kelimelerden teşekkül eden hendiadyoinler 3. Anlam itibarıyla birbirini tamamlayan ya da birbirine zıt olan kelimelerden yapılan hendiadyoinler (Çağatay, 1940-

1941: 29-30). Şen, Uygurcadaki 3200 den fazla ikilemeyi bir araya getirmiştir (Şen, 2002). Eski Uygurcadaki ikilemeler üzerine Mehmet Ölmez tarafından da kapsamlı bir çalışma yapılmıştır (Ölmez, 2017).

Divanü Lûgati't-Türk'te de ikilemeler yer almaktadır. Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lûgati't-Türk'te Oğuzların ikilemeleri kullandığını şu şekilde belirtir: “Bilinmelidir ki Oğuzların dili incedir, Türklerin birisi asıl ve kök öbürüsü takıntı olmak üzere çift olarak kullandıkları her bir ismin ve fiilin Oğuzlar ‘takıntı’ olanını kullanırlar. Hâlbuki öbür Türkler, bunu tek olarak söylemezler. Söz gelimi, Türkler bir şeyi kattıkları zaman ‘kattı kardı’ derler. Burada kök olan ‘kattı’dır. ‘Kardı’ kelimesi takıntıdır. Oğuzlar bir şeyi bir şeyle karıştırdıkları zaman ‘kardı’ deyip asıl olanı bırakırlar. Yine böyle Türkler ‘edhgü yawlak’ derler, ‘iyi kötü’ demektir. ‘Edhgü’ iyi, ‘yawlak’ yawuz, kötü, anlamındadır. Bu ikisini birlikte kullanırlar. Tek olarak birisini kullanmazlar. Oğuzlar ise bunları tek, yalnız olarak kullanırlar” (DLT I, 2006, s. 432).

Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde de ikilemelere sıkça rastlanmaktadır. Harezmi döneminde ikilemelerin ve yinelemelerin özellikle Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerine nazaran yoğun olarak kullanıldığını belirten Erdem, bunun nedenlerini 1. *Yabancı dinî terminolojiyi yerli dinî terminolojiyle beraber kullanmak ve yeni unsurların dile girişini kolaylaştırmak* 2. *Dinî metinlerdeki anlatım gücünü ve etkileme kabiliyetini arttırmak* 3. *Sözlüklere has bir durum olarak Arapça üstünlük derecesi (süperlative) bildiren yapılarla karşılık olarak kullanmak* (Erdem, 2005, s. 9) olmak üzere üç ana başlıkta ele alır.

2. İKİLEMELERİN ADLANDIRILMASI, YAPISI VE KURULUŞ ŞEKİLLERİ

Türkçede ikilemeler konusunda ilk çalışmayı 1899 yılında Karl Foy yapmıştır. Foy, 1899 yılında yayınladığı *Studien Zur Osmanischen Syntax* adlı çalışmasında ikilemelerin kuruluşunu ele almıştır. Foy’un çalışmasını Ahmet Cevat Emre (1945), Osman Nedim Tuna (1949-1950) ve Mehmet Ali Ağakay’ın (1953-1954) çalışmaları izlemiştir.

Emre, 1945 yılında çıkardığı *Türk Dil Bilgisi* adlı kitabında ikilemelerin oluşumlarını sözcük türleri açısından ele almıştır (Emre, 1945). Tuna, Türk dilinin tekrarı sevmediği iddialarına karşı çıkararak Türk dilinde tekrarların sağlam kurallara bağlı olduğunu ifade eder (Tuna, 1948, s. 432). Tuna, tekrarları a. *İsim ve Sıfatlarda Tekrarlar* b. *Zarflarda Tekrarlar*. c. *Fiilden Yapılma Tekrar Şekilleri* bölümleri altında ele alıp bu bölümleri de alt başlıklar altında incelemiştir (Tuna, 1948).

Ağakay, “ikizleme” kelimesinin kullanılmasına karşı çıkararak “koşma” kelimesinin kullanılmasını önermektedir: “İkiz sözü, gerçek anlamı dışında, bize şunu hatırlatır: Birbirine çok benzeyen, hatta birbirinin aynı olan ve bir arada bulunan iki (şey), *ikiz evler*, *ikizli şamdan* gibi. Oysaki konumuz olan kuruluşlar ya *eş dost*, *el gün*, *dağ taş*, *az buçuk* gibi öğeleri birbirine hiç benzemeyen ya da *konu komşu*, *sürü sepet*, *ak pak*, *yaşlı başlı* gibi öğeleri arasında sadece birtakım ses uygunlukları bulunan kuruluşlardır. Onun için bunlara *koşma* demeyi, birbirine koşulan kelimelerin her birini de *koşuk* adıyla anmayı daha yerinde bulduk” (Ağakay, 1954). Ağakay, ikilemeleri *a. İsim ve Fiil Kökenli Aynı Kelimelerin İki Defa Yan Yana Getirilmesi ile Kurulan İkizlemeler. b. Ekleri Değişik veya Edatlarla Bağlanan Bağlı İkizlemeler* olmak üzere iki başlıkta ele almaktadır.

Eren, standart Türkiye Türkçesindeki kimi kaynaklarda biri anlamlı biri anlamsız sözcüklerden oluşan ikilemelerde anlamsız kelime olarak nitelendirilenlerin aslında anlamlı kelimeler olduklarını Anadolu ağızlarından örneklerle açıklar (Eren, 1949).

Hans Marchand, ikilemeleri ön ses benzerliği, iç ses uyumu ve kafiyeleri yönünden sınıflandırmıştır (Marchand, 1952). Abik, (*İsim1 + II/+IU*) (*İsim2 + II/+IU*) kuruluşundaki ikilemeleri ayrı bir başlık altında sınıflandırmıştır. Abik, “Eski Türkçede birliktelik ifade eden *+II...+II* yapısının bugün Türkiye Türkçesinde, zıt anlamlı ve anlam yakınlığı olan ikilemelerde görüldüğü ve vurgulu olduğu, eş anlamlı ikilemelerin ise Eski Türkçede *+IIg/+IUg* olan bugün *+II/+IU* olan sıfat ekini taşıyan hendiadyoinler olduğu” görüşündedir (Abik, 2010, s. 18).

Hatipoğlu, ikilemeleri yapı, görev ve anlam bakımından sınıflandırmaktadır. Yapı bakımından ikilemeleri *Ad Kök veya Gövdelerinden Kurulan İkilemeler* ve *Eylem Kök veya Gövdelerinden Kurulan İkilemeler* olmak üzere iki ana başlık altında ele alan Hatipoğlu, *Anlam Bakımından İkilemeyi Kuran Sözcükler* başlığı altında ikilemeleri *İki Sözcüğü de Anlamlı İkileme*, *Aynı Anlamlı Sözcüklerden Kurulan İkileme*, *Anlamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme*, *Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme*, *Bir Sözcüğü Anlamlı İkileme*, *İki Sözcüğü de Yarı Anlamlı İkileme* başlıkları altında ele almıştır (Hatipoğlu, 1981).

Sertkaya, “Eski Türkçede antonim (ikileme) veya sinonim (ikizleme) olarak kullanılan şekillerde yan yana gelen kelimelerin çeşitli dillerden olması, bu güne kadar hendiadyoin olarak zikredilmiş çeşitli kelime gruplarının doğmasına yol açtığını” belirtmektedir. Sertkaya, ayrıca “ikileme” ve “ikizleme” kavramlarını farklı başlıklar altında değerlendirmektedir. Sertkaya ikilemeleri şu şekilde sınıflandırmaktadır: *a. Her İki Unsuru da Türkçe Olan Söyleyişler b. İlk Unsuru Türkçe İkinci Unsuru Yabancı Olan Söyleyişler c. İlk Unsuru*

Yabancı İkinci Unsuru Türkçe Olan Hendiadyoinler d. Her İki Unsuru da Yabancı Olan Hendiadyoinler e. İlk Unsuru İkinci Unsurun Artibut'u Olan Hendiadyoinler f. İç İç Geçmeli Hendiadyoinler (Sertkaya, 1986, s. 265-266).

Üstünova, tekrarları; *Ses Tekrarları, Ek Tekrarları, Sözcük ve Sözcük Öbeklerinin Tekrarı, Anlamla İlgili Tekrarlar, Cümle Kuruluşlarının Tekrarı, Aşamalı Tekrarlar* (Üstünova, 1996) olarak sınıflandırmıştır.

Toprak, Harezmi Türkçesindeki ikilemeleri *a. Fonetik Açısından b. İkilemelerinde Aliterasyon c. Şekil Açısından d. Fiil İkilemeleri e. Anlam Açısından e.1. Eş veya Yakın Anamlı İki Sözcükten Oluşan İkilemeler e.2. Zıt Anamlı İki Sözcükten Oluşan İkilemeler f. İkilemelerde Kullanılan Dil Açısından İkilemeler* (Toprak, 2005) şeklinde sınıflandırmıştır.

Erdem, aynı kelimenin tekrarıyla oluşan yapıların *ikileme* olarak değil *yineleme* olarak adlandırılması gerektiğini ifade etmektedir: “Aynı kelimenin tekrarıyla oluşan yapılar ikileme değil yinelemedir: *Nokta nokta, para para, mundag mundag* vb. Bu yapılar Türkçeye has söz dizimsel bazı kuralların sonucu ortaya çıkmış öbeklerdir. ‘*Ataba pâra pâra bolmuş* (NF 16/15) cümlesindeki yineleme bir gramer zorunluluğu sebebiyle ortaya çıkmıştır. Bu cümleyi Türkçe dil mantığına göre ‘*Ataba pâra bolmuş*, şeklinde kuramayız. *Pâra* kelimesini yineleme, tekrar etme ihtiyacı hissederiz. İkilemelerin en önemli özelliği sözlük yazılırken bir kelime gibi muamele görebilmeleridir. Aynı durumu bahsettiğimiz yapılarda görmeyiz. Yani aynı kelimenin tekrarıyla oluşturulan yapılara, sözlüklerde madde başı ve madde içinde ayrı bir kelime gibi muamele yapılması, istisnalar dışında, mümkün değildir” (Erdem, 2005, s. 191).

İkilemeler için *tekrarlı yapılar* kavramını kullanan Hirik, bu yapıları *fonetik, morfolojik, leksik ve sentaktik* olarak sınıflandırmıştır (Hirik, 2018, s. 44-45).

3. KERB-NÂME

Kerb-nâmeler genel olarak Kerb Gâzî'nin cenklerini konu edinen eserlerdir. Kerb-nâme'de ismi Kerb Gâzî veya Kereb Gâzî olarak geçen Kerb Gâzî'nin kim olduğu hakkında kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Kerb Gâzî'nin sahâbîlerden olan Sahîh-i Buhârî'de de ismi geçen Mıkdam İbn-i Ma'ûdî Kerb'in, Kerb Gâzî olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Okuyucu, 1994, s. 181). Kerb-nâme'nin başka bir nüshası üzerine yapılan bir çalışmada Kerb Gâzî'nin sahabelerden Yemenli Ma'ûdikerib'in (ö. 21/641-42) oğlu olduğu bilgisi yer almaktadır (Yılmaz vd. 2017, s. 2346). Sahâbîlerden olan Yemenli Ma'dikerib şair olup cesareti ve

kahramanlığıyla meşhurdur. Hz. Ömer, Kâdisiye Savaşı (637) öncesinde Sa'ød bin Ebi Vakkas'a yazdığı mektupta, kendisine iki bin kişiye bedel iki kişi gönderdiğini haber verip onlarla istişare etmesini ve kendilerinden faydalanmasını tavsiye etmektedir. Bu iki kişiden biri Tuleyha b. Huveylid diğeri Amr b. Ma'dikerib'dir (Sezikli, 1991, s. 88). Bu durum Kerb Gâzî'nin, Amr b. Ma'dikerib'in tarihî kişiliğinden esinlenerek oluşturulan bir halk kahramanı olduğunu düşündürmektedir.

Ayrıca Çorum'da Hıdırlık bölgesinde Selçuklular tarafından türbeleri yaptırılan sahâbîlerden biri de Amr bin Ma'dikerib'dir. Bu türbe halk arasında Kerb-i Gâzî türbesi diye anılır (Sezikli, 2013, s. 47).

Bu çalışmaya konu olan Kerb-nâme, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Nadir Eserler Bölümü Yazma Eserler Koleksiyonu Deposuna MC_Yz_K.000274 demirbaş numarasına, T813 KIS T813 KIS 1076 H 1 yer numarasına *Kıssa-i Kerb Gazi veya Hikâye-i Muhammed Hanefi* adıyla kayıtlıdır. Kütüphane kataloğunda eserin 105 varak ve 19 satırdan oluştuğu, 205x145, 155x95 mm. boyutlarında olduğu bilgisi bulunmaktadır. Ancak eserin katalog kaydında her ne kadar 19 satırdan oluştuğu kayıtlı ise de eserde 17 ve 18 satırdan oluşan sayfalar da vardır. Eser orta boy, çehar kûşe deri olan ebru cilde sahiptir. Kâğıdı orta kalınlıkta, âhârlı, nohut renklidir (Okuyucu, 1994, s. 198-199). Katalog kaydında eserin Kerb-nâme olduğu belirtilmiştir.

Kerb-nâme'de 60a sayfasının kenarına “Cihângîrli Muhammed Ârif bendelerinün telifidir” şeklinde kayıt düşülmüştür. Bu kayıttan eserin müellifinin Cihângîrli Muhammed Arif olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Kerb-nâme'de eserin telif tarihiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Kerb-nâme'nin 105a sayfasının sonunda yer alan “temmet” kaydında eserin H.1076 / M.1665-1666 tarihinde Mustafa ibn Ömer el-Bevvâb tarafından istinsah edildiği kayıtlıdır. Yaptığımız kütüphane ve katalog taramalarında eserin müellifi ve müstensihî hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

4. KERB-NÂME'DE GEÇEN İKİLEMELER

4.1. Sözcük Yapısı Bakımından İkilemeler

4.1.1. Adlardan Kurulan İkilemeler

4.1.1.1. Yanstmadan Kurulan İkilemeler

çîñ çîñ (95b/2-3), gürül gürül (3a/12), şap şap (58a/16), yab yab (15a/6)

4.1.1.2. Yalın Durumdaki Adlarla Kurulan İkilemeler

4.1.1.2.1. Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkilemeler

āheste āheste (101b/2-3), alay alay (101a/12-13), Allāh Allāh (48a/3), alev alev (63a/16-17), bir bir 16b/2), bölük bölük (6b/6), direk direk (102b/7), fevç fevç (101a/12-13), gāh gāh (67a/9), gürüh gürüh (101a/12-13), hıramānī hıramānī (26b/12), қабā қабā (37b/15-16), қатар қатар (101a/12-13), kemer kemer (22a/12), қıçın қıçın (15a/6), mevc mevc (101a/12-13), pāre pāre (9b/16), taraf taraf (48a/12), yer yer (8b/10), zārī zārī (12b/16).

4.1.1.2.2. Yalın Durumdaki Ayrı Adlarla Kurulan İkilemeler

ah vah (25b/9), allaq bullaq (73a/13), aşığı yuқarı (76b/4-5), az buçuk (60b/5), az çok (56a/9), bir iki (6a/7), dost düşmān (43a/7-8), hay huy (20b/15-16), hāzır nāzır (46b/2-3), hurd hām (33a/3), nār nūr (13b/5-6), Óacāyib ġarāyib (80a/16-17), sağ esen (35b/11), sağ selāmet (18a/16), sófra sómāt (75a/10), yalan yañlış (87a/12).

4.1.1.3. Yönelmeli İkilemeler

4.1.1.3.1. Ayrı Sözcüklerle Kurulan Yönelmeli İkilemeler

cānuña başuña (44b/9), eline ayağına (37b/7-8), sağa sola (49a/3-4).

4.1.1.4. Çıkmalı İkilemeler

4.1.1.4.1. Ayrı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkilemeler

başdan önden (47b/9-10).

4.1.1.4.2. İsim+Ayrıлма Hâli+İsim+Yönelme Hâli ile Kurulan İkilemeler

günden güne (54a/12-13).

4.1.1.5. Yüklemeli İkilemeler

güci қuvveti (58b/12), yüzün gözin (59b/3-4).

4.1.1.6. İyelikli İkilemeler

başum yüzüm (üzerine) (36b/17).

4.1.1.7. Belirtisiz Tamlama Biçiminde Kurulan İkilemeler

laÓın oğlı laÓın! (71b/6), uğrı oğlı uğrı! (84b/16-17).

4.1.2. Eylem Kök ve Gövdelerinden Kurulan İkilemeler

4.1.2.1. Ulaçlardan Kurulan İkilemeler

a/e

bağırda bağırda (74b/2-3), cenk ide cenk ide (52b/8-9), çağırda çağırda (74b/2-3), döge döge (68b/10-11), döne döne (15a/2-3), güle güle (3a/17), kına kına (93a/9), kıra kıra (74b/8), vire vire (89b/13).

up/üp

dürülüp burgulup (95a/13), gezüp yürüyüp (56b/9), giyünüp kuşanup (37b/1), gürleyüp ve gümlüyüp (20b/15-16), gürletüp ve gümlüyüp (6b/18), silküp bilküp fırladup (74a/5), şişüp şişüp (13a/12-13).

4.1.3. Yapım Ekleriyle Kurulan İkilemeler

birer birer (57b/14), birer ikişer (3b/ 3), bölük bölük (6b/6), dürlü dürlü (38b/1), dürüm dürüm (102b/6), erlik ve serverlik (76b/ 16), ikişer ikişer (23a/19), kıtar kıtar (101a/12-13), sağlu şollu (4b/10).

4.1.4. Sıfat Tamlamasıyla Kurulan İkilemeler

üç gün ve üç gece (80a/5).

4.1.5. Ünlemlerle Kurulan İkilemeler

ah vah! (25b/9)

4.1.6. Sayılardan Kurulan İkilemeler

bir bir (88a/1), bir iki (6a/7), birer ikişer (3b/ 3), üç gün ve üç gece (80a/5).

4.1.7. İkileme Etkisiyle Üçleme

çın çın çınla- (95b/2-3), dir dir ditre- (23b/12), par par parla- (84b/5).

4.2. Anlam Bakımından İkilemeler**4.2.1. Aynı Sözcüklerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler**

āheste āheste (101b/2-3), alay alay (101a/12-13), Allāh Allāh (48a/3), bağırda bağırda (74b/2-3), bir bir 16b/2), birer birer (57b/14), bölük bölük (6b/6), cenk ide cenk ide (52b/8-9), çağırda çağırda (74b/2-3), çın çın çınla- (95b/2-3), direk direk (102b/7), döge döge (68b/10-11), döne döne (15a/2-3), dürlü dürlü (38b/1), dürüm dürüm (102b/6), fevç fevç (101a/12-13), gāh gāh (67a/9), güle güle (3a/17), gürüh gürüh (101a/12-13), gürül gürül (3a/12), hıramānı hıramānı (26b/12), ikişer ikişer (23a/19), kıbā kıbā (37b/15-16), kına kına (93a/9), kıtar kıtar (101a/12-13), kemer kemer (22a/12), kıçın kıçın (15a/6), kıra kıra (74b/8), mevc mevc

(101a/12-13), alev alev (63a/16-17), pāre pāre (9b/16), şap şap (58a/16), şişüp şişüp (13a/12-13), taraf taraf (48a/12), vire vire (89b/13), yab yab (15a/6), yer yer (8b/10), zārī zārī (12b/16).

4.2.2. Eş Anlamlı Sözcüklerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

Óalem ve sancāklar (101a/9), āreste ve pīrāste (33b/10), burc ve bārū (9a/1), cān u dīlden (3b/5), cedd ü cehd (52a/3), cūst u cū (7a/12), feryād u figān (11b/14), ğam ve ğuśsa (80a/9-10), hācibler ve derbānlar (11b/16), herze ve hezeyānlar (61b/14), hūsn ü cemāli (38b/9), iÓzāz ve ikrām (81b/2), qad u qāmetin (48b/15-16), lāf u güzāflar (65a/15), melūl ve maḥzūn (35a/14), misk ü Óanberle (1b/8), müómin ve muvahhīd (28b/14), nāz ü Óişveler (38b/6), nāz ü şişveler (38b/4-5), Óadl u dād (94a/11), Óahd ü peymān (13a/14), Óahd ü yemīnler (102b/3), recā ve temennām (102a/10), şofra şomāt (75a/10), şulh ü şalāh (77b/2), taḥşin ve āferīnler (48b/16), taÓzīm ve tekrimler (37b/8), tabl u dahulları (69b/15-16), yağma ve tālān (66b/1).

4.2.3. Yakın Anlamlı Sözcüklerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

aç ve şusız (85b/7), ad u şan (21b/1), āheste ve mülāyim (79b/17), bāğlar ve bāğçeler (9a/2), baş u cān (58b/2), başum yüzüm üzerine (36b/17), bebr u pelengler (95a/9), belā ve miḥnetler (54a/10), bend ü zencīrden (51b/3), cān u baş (70a/3), cān u ciğerler (85b/14), cān u dil (87b/3), cānuña başuña (44b/9), cevr ü cefaları (49b/17), cūşa ve hurūşa (3a/13-14), çeşm u ğuş (94b/9), devlet ve Óizzet (76a/8), devletüñ ve şevketüñ (86b/17), dürülüp burgulup (95a/13), eline ayağına (37b/7-8), erlik ve serverlik (76b/16), fazl u Óināyeti (72b/9), ğavġā ve fitne (43a/3-4), ğayret ve ḥamiyyet (50a/9), gezüp yürüyüp (56b/9), giyünüp kuşanup (37b/1), güci kuvveti (58b/12), gürletüp ve gümleyüp (6b/18), gürleyüp ve gümleyüp (20b/15-16), ḥāl ve ḥātır (35b/9), ḥayme ve ḥargāhlar (47a/9), ḥayme ve ḥargāhların ve çadırların (56b/15), ḥāzır nāzır (46b/2-3), hedm ve hücūmlar (53a/15), ḥesāb u kitāb (80b/5), heybet ve şalābet (61b/17), ḥükm ve ḥukūmet (94a/2), qayd ü bend (26b/17-18), qaza ve qader (67b/10), kızlar ve gelinler (9a/3-4), laÓl ü cevāhir (22b/12-13), lutf ve keremi (61a/2), māl u ğanāyimi (75a/1-2), māl ve ḥazīnesi-le (68b/12), mest ü ḥayrān (83a/10), muqābil ve muqārin (3a/15-16), nālān ve giryān (17a/-13), nām ü nişānın (21b/3), nān ü nemek (53a/3), nār nūr (13b/5-6), nāz u niyāzlar (36a/17), Óacāyib ġarāyib (80a/16-17), Óaql ve ferāset (56a/12), Óār ve ğayretüm (53a/7), Óāşık ve āvāre (36a/3), Óāşık ve giriftār (36a/15), Óāşık ve mübtelāsı (36a/13-14), Óayş u nūşa (7b/8), Óizzet ve ikrām (57b/12), riÓāyet ve Óizzet (83a/6), sāflar ve alaylar (33b/9-10), şağ esen (35b/11), şağ u sālīm (72a/17), şağ ve selāmet (35b/1),

sālimin ve gānimin (75a/4), sāz ve söz (76a/17), serhengler ve bevvāblar (95b/12), ser-ħoş ve sersem (34b/4), serverler ve bahādırları (33b/18), şofra şomāt (75a/10), şurna ve nefirleri (69b/15-16), şād u ħandān (35b/11), şād ü ferah (80a/13), tığ ü teberi (50a/11), tığ ve şamsām (49a/11), tır ü kemān (11b/9), tağ u taş (32a/9), yalan yañlış (87a/12), yārānlarum ve yoldaşlarum (53a/2), yorgun ve zebūn (57a/7), yāl u bāl (48b/15-16), yüzün gözün (59b/3-4), zār u giryānda (62b/17).

4.2.4. Zıt Anlamlı Sözcüklerin Tekrarıyla Kurulan İkilemeler

āhiret ve dünyāyı (51a/13-14), aşağı yukarı (76b/4-5), az çok (56a/9), başından ayağına (31b/4), başdan önden (47b/9-10), dost düşmān (43a/7-8), er ve Óavrat (9a/3-4), gice ve gündüz (34b/14), meymene ve meysere (33b/10), öñince ve ardınca (90b/14), pırlar ve civānlar (9a/3-4), rüz ı şeb (55a/17), sağ ve solda (65b/14), sağa sola (49a/3-4), sağlu sollu (4b/10), zır ü zeber (54a/12-13).

4.2.5. Bir Sözcüğü Anlamlı İkilemeler

allağ bullağ (73a/13)

4.3. Kökenleri Bakımından İkilemeler

4.3.1. İki Türkçe Kelimeden Oluşan İkilemeler

aç ve şusuz (85b/7), ad u şan (21b/1), ah vah (25b/9), alay alay (101a/12-13), allağ bullağ (73a/13), alup getüre (54a/3), aşağı yukarı (76b/4-5), az buçuk (60b/5), az çok (56a/9), bağırdı bağırdı (74b/2-3), başdan önden (47b/9-10), başından ayağına (31b/4), başum yüzüm üzerine (36b/17), bir bir (16b/2), bir iki (6a/7), birer birer (57b/14), birer ikişer (3b/ 3), bölük bölük (6b/6), çağırda çağırda (74b/2-3), direk direk (102b/7), döge döge (68b/10-11), döne döne (15a/2-3), dürlü dürlü (2a/18), dürülüp burgulup (95a/13), dürüm dürüm (102b/6), eline ayağına (37b/7-8), gezüp yürüyüp (56b/9), gice ve gündüz (34b/14), giyünüp kuşanup (37b/1), güle güle (3a/17), günden güne (54a/12-13), gürletüp ve gümlüyüp (6b/18), gürleyüp ve gümlüyüp (19a/9), gürül gürül (3a/12) ikişer ikişer (23a/19), kabā kabā (37b/15-16), kana kana (93a/9), kıçın kıçın (15a/6), kıra kıra (74b/8), kızlar ve gelinler (9a/3-4), alev alev (63a/16-17), öñince ve ardınca (90b/14), öñinde ve yanında (49a/11), sağ esen (35b/11), sağ ve solda (65b/14), sağa sola (49a/3-4), sağlu sollu (4b/10), silküp bilküf fırladup (74a/5), şap şap (58a/16), şişüp şişüp (13a/12-13), tağ u taş (32a/9), uğrı oğlu uğrı (84b/16-17), üç gün ve üç gice (80a/5), vire vire (89b/13), yab yab (15a/6), yalan yañlış (87a/12), yer yer (8b/10), yüzün gözün (59b/3-4).

4.3.2. İki Arapça Kelimeden Oluşan İkilemeler

āhiret ve dünyāyı (51a/13-14), Allāh Allāh (48a/3), belā ve miḥnetler (54a/10), cedd ü cehd (52a/3), cevr ü cefāları (49b/17), devlet ve Őizzet (76a/8), devletüñ ve Őevketüñ (86b/17), faẓl u Őināyeti (72b/9), fevç fevç (101a/12-13), ğam ve ğuśsa (80a/9-10), ğayret ve ḥamiyyet (50a/9), ḥāl ve ḥātır (35b/9), hedm ve hücumlar (53a/15), heybet ve śalābet (61b/17), ḥükm ve ḥükümet (94a/2), ḥüsn ü cemāli (38b/9), iŐzāz ve ikrām (81b/2), ḳad u ḳāmetin (48b/15-16), ḳatar ḳatar (101a/12-13), ḳaẓa ve ḳader (67b/10), laŐl ü cevahir (22b/12-13), lutf ve keremi (61a/2), māl u ğanāyimi (75a/1-2), māl ve ḥazīne (68b/12), melül ve maḥzün (35a/14), mevç mevç (101a/12-13), meymene ve meysere (33b/10), misk ü Őanberle (1b/8), muḳābil ve muḳārin (3a/15-16), müŐmin ve muvahḥid (28b/14), Őacāyib ğarāyib (80a/16-17), Őahd ü yemīnler (102b/3), Őaḳl ve ferāset (56a/12), Őār ve ğayretüm (53a/7), Őāşıḳ ve mübtelāsı (36a/13-14), Őizzet ve ikrāmı (57b/12), recā ve temennām (102a/10), riŐāyet ve Őizzet (83a/6), sālīmīn ve ğānimīn (75a/4), śofra śomāt (75a/10), śulḥ u śalāḥ (77b/2), taŐẓim ve tekrīmı (37b/8), tabl u dahulları (69b/15-16), taraf taraf (48a/12).

4.3.3. İki Farsça Kelimeden Oluşan İkilemeler

āheste āheste (101b/2-3), āreste ve pīrāste (33b/10), bāğlar ve bāğçeler (9a/2), bebr u pelengler (95a/9), bend ü zencirden (51b/3), cān u ciğerler (85b/14), cān u dīl (87b/3), cüst u cū (7a/12), cūşa ve ḥurūşa (3a/13-14), çeşm u ğuş (94b/9), dost düşmān (43a/7-8), feryād ü fiğān (11b/14), ğürūh ğürūh (101a/12-13), ḥıramāni ḥıramāni (26b/12), ḥurd ḥām (33a/3), kemer kemer (22a/12), lāf u ğüzāflar (65a/15), nālān ve giryān (17a/-13), nām ü nişān (21b/3), nān ü nemek (53a/3), nāz u niyāzlar (36a/17), nāz ü Őiveler (38b/4-5), pāre pāre (9b/16), pīrlar ve civānlar (9a/3-4), raḥt ve baḥtın (51b/6), rüz ı Őeb (55a/17), ser-ḥoş ve sersem (34b/4), serverler ve bahādırları (33b/18), Őād u ḥandān (35b/11), tiğ ü teber (50a/11), tīr ü kemān (11b/9), yāl u bāl (48b/15-16), zārī zārī (12b/16), zīr ü zeber (54a/12-13).

4.3.4. Bir Arapça Bir Farsça Kelimeden Oluşan İkilemeler

Őadl u dād (94a/11), Őahd ü peymān (13a/14), Őāşıḳ ve āvāre (36a/3), Őāşıḳ ve giriftār (36a/15), Őayş u nūşa (7b/8), burc ve bārū (9a/1), ḥācibler ve derbānlar (11b/16), ḥayme ve ḥargāhlar (47a/9), ḥayme ve ḥargāhların ve çadırların (56b/15), ḳayd u bend (26b/17-18), taḥşin ve āferīnler (48b/16).

4.3.5. Bir Farsça Bir Arapça Kelimededen Oluşan İkilemeler

āheste ve mülāyim (79b/17), ğavġā ve fitne (43a/3-4), herze ve hezeyānlar (61b/14), mest ü ĥayrān (83a/10), nāz u Şişveler (38b/6), serhengler ve bevvāblar (95b/12), Şurna ve nefirleri (69b/15-16), řād u ferah (80a/13), tiġ ve řamsām (49a/11).

4.3.6. Bir Türkçe Bir Arapça Kelimededen Oluşan İkilemeler

er ve Őavrat (9a/3-4), řaġ u sālīm (72a/17), řaġ ve selāmet (35b/1).

4.3.7. Bir Türkçe Bir Farsça Kelimededen Oluşan İkilemeler

bař u cān (58b/2), erlik ve serverlik (76b/16), ulu ve farmūde (58b/2), yorgun ve zebūn (57a/7), zār u giryānda (62b/17).

4.3.8. Bir Arapça Bir Türkçe Kelimededen Oluşan İkilemeler

Őalem ve sancāklar (101a/9), řāflar ve alaylar (33b/9-10).

4.3.9. Bir Farsça Bir Türkçe Kelimededen Oluşan İkilemeler

cān u baş (70a/3), sāz ve söz (76a/17), yaġma ve tālān (66b/1), yārānlarum ve yoldaşlarum (53a/2).

4.3.10. İki Türkçe Kelime Arasında Atıf Terkibi

ad u şan (21b/1), taġ u taş (32a/9).

4.3.11. Farsça+Türkçe+Farsça+Türkçe Kelimededen Oluşan İkilemeler

cenk ide cenk ide (52b/8-9).

4.3.12. Farsça Yapılarla Kurulan İkilemeler

4.3.12.1. ā edatı ile yapılanlar

gūn-ā-gūn (83b/16), pey-ā-pey (66a/6), yek-ā-yek, küt-ā-küt (5a/2-3).

4.3.12.2. be edatı ile yapılanlar

dem-be-dem (50a/10), dırāz-be-dırāz (73b/12).

4.3.12.3. ender edatı ile yapılanlar

ķat-ender-ķat (60a/16).

4.3.12.4. ber edatı ile yapılanlar

kelle-ber-kelle (72a/11), keşân-ber-keşân (74a/17-74b/1), köşe-ber-köşe (80a/6).

4.3.12.5. nâ edatı ile yapılanlar

hâh-nâ-hâh (2b/10).

SONUÇ

Kahramanlık hikâyelerinin anlatıldığı eserlerde coşku ve heyecanın canlı tutulması önemlidir. Kerb-nâme’de coşkunun sağlanması amacıyla ünlemler, pekiştirmenin sağlanması amacıyla da ikilemeler sıkça kullanılmıştır.

Kerb-nâme’de geçen ikilemeler yapı yönüyle incelendiğinde daha çok yalın durumdaki aynı adlarla ikileme kurulduğu görülmektedir. Bu durum güçlendirme, pekiştirme, abartma vb. anlamsal görevleri olan ikilemelerin kullanımında yalın kelimelerin bir araya gelmesinin daha işlevsel olduğunu göstermektedir.

Kerb-nâme’de geçen ikilemeler anlam bakımından incelendiğinde ikilemeyi kuran kelimelerin seçiminde âhengi sağlamak amacıyla ön, iç ve son ses uyumuna dikkat edildiği görülmektedir [bk. hâzır nâzır (46b/2-3), sâz ve söz (76a/17), yalan yañlış (87a/12), zır ü zeber (54a/12-13)].

Kerb-nâme’de geçen ikilemelerin büyük kısmının aynı dilden kelimelerle (Türkçe+Türkçe; Arapça+Arapça; Farsça+Farsça) kurulduğu görülmektedir. Bu durum Kerb-nâmede kullanılan ikilemelerin kuruluşlarını ait oldukları dil içerisinde tamamladıklarını göstermektedir.

Kerb-nâme’de aynı kelimenin, aynı anlama gelen farklı kelimelerle, farklı ikilemeler oluşturduğu ikileme örnekleri de görülmektedir. [bk. Óahd ü peymân (13a/14), Óahd ü yeminler (102b/3); Óâşık ve giriftâr (36a/15), Óâşık ve mübtelâsı (36a/13-14), sağ esen (35b/11), sağ u sâlim (72a/17), sağ ve selâmet (35b/1)].

KAYNAKÇA

- Abik, A. D. (2010). “(İsim1 + II/+IU) (İsim2 +II/+IU)” Kuruluşundaki ikilemeler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, (2) 1-20.
- Ağakay, M. A. (1953). İkizlemeler üzerine. *Türk Dili*, 2 (16), 189-191.
- Ağakay, M. A. (1954). İkizlemeler üzerine. *Türk Dili*, 2 (17), 268-271.
- Ağakay, M. A. (1954). Türkçede kelime koşmaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 2, 97-104.
- Çağatay, S. (1940-1941). Uygurcada hendiadyoinler. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Yıllık Çalışmalar Dergisi*, 1, 97-144.

- Çağatay, S. (1978). Uygurcada hendiadyoinler. *Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler* içinde (s.29-66). Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Emre, A.C. (1945). Yineleme, ikizleme, katmerleme. *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*.
- Erdem, M. D. (2005). Harezmi Türkçesinde ikilemeler ve yinelemeler üzerine. *Bilig*, 33, 189-225.
- Eren, H. (1949). İkiz kelimelerin tarihine dair. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 283-286.
- Foy, K. (1899). *Studien zur Osmanischen Syntax*. Das Hendiadyoin und die Wortfolge Ana Baba. I, MSOS.
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk dilinde ikileme*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2002). *Türkçe dilbilgisi*. Engin Yayınları.
- Hirik, E. (2018). Türkçede tekrarlı yapı sınıfları. *Türkiyat Mecmuası*, 28 (2), 37-65.
- Marchand H. (1952). Alliteration, ablaut und reim in den türkischen zwillingsformen. *Oriens*, V.
- Ölmez, M. (2017). Eski Uygurca ikilemeler üzerine. *Belleten*, 65 (2), 243-311.
- Sertkaya, O. F. (1986). Maitrisimit nom bitig. *TDAY-Belleten*, 30-31, (1982-1983), 253-271.
- Şen, S. (2002). *Eski Uygur Türkçesinde ikilemeler*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Tekin, T. (2003). *Orhun Türkçesi grameri*. (Yay Mehmet Ölmez). Kitap Matbaası.
- Tuna, O. N. (1949). Türkçede tekrarlar. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3, 428-447.
- Tuna, O. N. (1950). Türkçede tekrarlar 2. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4, 35-82.
- Üstünova, K. (1996). *Dede Korkut hikâyelerinde cümleden büyük birlikler ve bunların oluşumunda tekrarların rolü*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Yılmaz, K., Canyıldırım, A. & Gezer, H. (2017). Kıssa-i Kerb Gâzî ve hikâye-i Muhammed Hanefî'nin mensur bir nüshası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6 (4), 344-2361.
- Yılmaz, Y. (2007). *14. Yüzyıl Anadolu Türkçesinde ikileme-sayıca eş heceli kelimelerde*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Kerb-nâme'de Geçen İkilemelerin Bağlam Dizini

Óacāyib ğarāyib: Dürlü dürlü kumaşlar ve Óacāyib ğarāyib nesnelere-ile zeyn itdürdüp (80a/16-17).

aç ve şusız: Biñ kâfirler-ile aç ve şusız ve hem piyāde turmayup (85b/7).

ad u şan: Cümle ad u şan issi serverler gelüp yerlü yerine qarār iylediler (21b/1).

Óadl u dād: Ben şāh olup tahta geçüp oturup Óadl u dād idüp (94a/10-11).

ah vah: Ah vah iderdi (25b/9).

Óahd u peymān: Andan birbir-ile Óahd u peymān kıldılar (13a/14).

Óahd u yemīnler: Andan bunlardur birbirler-ile muhkem Óahd u yemīnler iylediler (102b/3).

āheste āheste: Ey server-i cihān! İmdi ĥazretüñ saÓādeti-le āheste āheste gelen (101b/2-3).

āheste ve mülāyim: ÓAyyāruñ öñinde pek söylemeñ āheste ve mülāyim söyleñ (79b/17).

āhiret ve dünyāyı: Āhiret ve dünyāyı birbirine dar iylediler (51a/13-14).

Óaql ve ferāset: Aña Óaql ve ferāset n'iylesün (56a/12).

alay alay: Şöyle kim bölük bölük ve alay alay olup gürüh gürüh, fevç fevç (101a/12-13).

Óalem ve sancāklar: süvār olup Óalem ve sancāklar kıldurup bayraqlar açup tuqlar çeküp (101a/9-10).

alev alev: İki tiğüñ arasından alev alev ateşler kıçup şahn-u meydāna şacıldı (63a/16-17).

Allāh Allāh: Bunlar dañı bir bir Allāh Allāh diyüp tekbirler getürüp (48a/3).

allaql bullaql: Kerb Ġāzi'niñ kendiniñ üzerine gelişin gördükde yüregi allaql bullaql olup (73a/12-13).

alup getüre: Kāfir Óaskerine gönderdi kim bir ĥaber alup getüre diyüp (54a/3).

Óār ve ġayretüm: Ya meger benüm de Óār ve ġayretüm yoql mıdur (53a/7).

āreste ve pırāste: Meymene ve meysere, āreste ve pırāste düzildi (33b/10).

aşāğı yukarı: Şöyle kim aşāğı yukarı yürümekden ve kāfirlerüñ ĥamlelerin menÓ itmekden (76b/4-5).

Óāşık ve āvāre: Ol kıza ne yüzden ve ne mertebe Óāşık ve āvāre olduğın bir bir ĥikāyetler iyledi (36a/3-4).

Óāşık ve giriftar: Tā bu mertebe Óāşık ve giriftar olmış (36a/15).

Óāşık ve mübtelāsı: ÓAceb ĥikmetdür kim benüm böyle Óāşık ve mübtelāsı olduğım (36a/13-14).

Óayş u nūşa: Ol şādliql birle Óayş u nūşa başladılar (7b/8).

az bucuql: Az bucuql anuñla başıñuz tiğ-ü kıhrımızdan ĥalās ide yorırdıñuz (60b/5-6).

az çok: Bārı tuta kim ol işüñ az çok soñı ĥayır olup müşkiller dañı āsān ola (56a/8-9).

bağırda bağırda: Mengi Zengi gāh gürz-ile ve gāh kılıç arkası-la döge döge ve çağırda çağırda bağırda bağırda (74b/2-3).

bāğlar ve bāğçeler: Ol kelisānuñ etrāfi bāğlar ve bāğçeler ve ol kelisānuñ öñi bir meydān kim (9a/2-3).

baş u cān: Evvelā sen şimdiki hālde böyle baş u cān ele alup kimiñ için yoğ yere böyle cenk idersin (58b/7-8).

başdan önden: Diyārlarımıza gitmesi hayırlı imiş dirler de ayruğ yab yab başdan önden tağılup gitmege başlarlar (47b/9-10).

başından ayağına: Ammā başından ayağına dek altuna ve cevāhire garğ olmuş (31b/4).

başum yüzüm üzerine: ØAmr aytdı: Başum yüzüm üzerine her ne dirseñ diyüp çıkup gitdi (36b/17, 37a/1).

bebr u peleng: Oturdukları yerden bir kez naØralar urup bebr u pelengler gibi atilup sıçradılar (95a/9).

belā ve miñnetler: Bunca zamāndan beri çekdügimiz belā ve miñnetler cümlesi de hebā oldı (54a/9-10).

bend ü zencir: Fül Zengiöi bend ü zencirden halās idüp şöyle kim bu iki eşirleri hāpsden kırtardılar (51b/3).

bir bir: Cenk idüp Øākıbet ol serverleri bir bir ayırup her biriniñ etrāfın nice biñ kāfir ihāta kılup (16b/2-3).

bir iki pāre: Kerb Gāzi bir kılıç şöyle çaldı kim Fül'ün dañı elinde siper bir iki pāre oldı (6a/7).

birer birer: Andan duØāsın alup elin öpenlerdür birer birer geçüp gitdiler (57b/14).

birer ikişer: Şimdengirü bizümle birer ikişer cenk kılmanuñ aslı yoğdur (3b/ 3).

bölük bölük: Andan yola dizilüp şöyle kim bölük bölük ve alay alay olup gürüh gürüh (6b/6).

burc ve bārū: Şöyle kim burc ve bārū çekmiş ol kelisānuñ etrāfi bāğlar ve bāğçeler (9a/1).

cān u baş: Elümden cān u baş halās idüp kırtulam, didüñ (70a/3).

cān u cigerler: Şöyle kim cān u cigerler tağladı (85b/14).

cān u dilden: Emirdür ki cān u dilden bizüm emniyetimize muñabbet iyleyüp (87b/3-4).

cānuña başuña: Bunlar senüñ cānuña başuña qaşd iderler, didiler (44b/9).

cedd ü cehd: Nā-çār olup melül ve mahzün cedd ü cehd idüp āhirkār gördiler kim cümlesi de perişān (52a/2-3).

cenk ide cenk ide: Bir on biñ, on iki biñ miqdārı kimesneler kāfir Óaskerinden cenk ide cenk ide gelüp Kerb Ğāzi’niñ bārgāhuñ çevreleyüp turmışlar (52b/8-9).

cevr ü cefāları: İmdi görür ki bunlarıñ çekdikleri cevr ü cefāları buña kimler taħammül ider (49b/17, 50a/1).

cüst u cü: ÓAyyārlar gönderüp kāfir Óaskerin cüst u cü iylediler (7a/12).

cüşa ve huruşa: Ol deryā-mişāl küffār hāksār bir kezden cüşa ve huruşa gelüp (3a/13- 14).

çağırda çağırda: Mengi Zengi gāh gürz-ile ve gāh kılıç arkası-la döge döge ve çağırda çağırda bağırda bağırda (74b/2-3).

çeşm u güş: Ümeyye-i ÓAyyār’a tutup çeşm u güş tutup turmışlardı (94b/9).

çın çın çınla-: Kelb Rūmi’niñ kulaqlarınıñ ikisi dañı Firengi taslar gibi çın çın çınladı (95b/2-3).

dem-be-dem: Var kuvvetlerin bāzüya getürüp dem-be-dem Allāh Allāh diyüp (50a/10).

devlet ve Óizzet: Umduğından ziyāde cihān sarāyında devlet ve Óizzet bulur (76a/8).

devletüñ ve şevketüñ: Günden güne devletüñ ve şevketüñ dañı artup (86b/17).

dırāz-be-dırāz: Kıara tāğ gibi yitmiş iki arşın kıadd-ile dırāz-be-dırāz yıkılıp kıaldı (73b/12).

dir dir ditre-: Kıapu dir dir ditredi (23b/12).

direk direk: Tozlar kıabarup ulalup direk direk olup havaya toğrı gitmege başladı (102b/7).

dost düşmān: Şimdi dost düşmān ortasında ideler kim bir kıız ucından ÓAlı oğlanları Kerb Ğāzi ile cenk iderler (43a/7-9).

döge döge: Gürz-ü kerānımla döge döge rahşından ālūde idüp (68b/10-11).

döne döne: Atı dañı yıkılıp ikisi bile döne döne atlar-ıla ol derenüñ içine düşüp (15a/2-3).

dürlü dürlü: Kendüsi ile bahş idüp dürlü dürlü lāflar ü güzāflar ider (2a/18).

dürülüp burgulup: On iki adım yerden dürülüp burgulup ol maħalde götürüp (95a/13-14).

dürüm dürüm: Deryā tarafından dürüm dürüm tozlar belürdi (102b/6).

eline ayağına: Öyle bir nūrānî gördüklerinde cümlesi de eline ayağına düşdiler (37b/7-8).

er ve Óavrat: Ol meydāna ol kadar er ve Óavrat ve kızlar ve gelinler ve pırlar (9a/3-4).

erlik ve serverlik: Ey server-zāde! Eger erlik ve serverlik ise ancak olur (76b/ 16).

fażl u Óināyet: Kerb Ğāzî Ğaķķ'ıñ fażl u Óināyeti berekātında saña ne işler kıla (72b/9-10).

feryād ü fiĝān: Çünkim bārgāh kıpusına irdiler şöyle feryād ü fiĝān iylediler (11b/13-14).

fevç fevç: Bölük bölük ve alay alay olup gürüh gürüh, fevç fevç, mevç mevç, kıatar kıatar (101a/12-13).

ĝāh ĝāh: İmdi bu maħalde ĝāh ĝāh cūşe gelüp derünından yā Allāh! diyüp naÓralar urup (67a/9/10).

ĝam ve ĝuśsa: Şöyle bilsün aslā ĝöñline ĝam ve ĝuśsa getürmesün (80a/10).

ĝavĝā ve fitne: İmdi eyle itme ki, ortalıkda ĝavĝā ve fitne olmaya (43a/3-4).

ĝayret ve ĥamiyyet: Ammā ol yañadan İslām Óaskeri daħı ĝayret ve ĥamiyyet kılup (50a/9).

gezüp yürüyüp: Berdüş kılup dört tarafa gezüp yürüyüp ol gice śaĝa ve śola segirdüp (56b/9).

gice ve gündüz: Gice ve gündüz isterler ki dāyim cenk ideler (34b/13-14).

giyünüp kıuşanup: Andan giyünüp kıuşanup kendüsine dürlü düzenler virüp (37b/1-2).

ĝün-a-ĝün: Kıandiller ve altun ĝümüş muraśsaÓ micmerler ve ĝün-a-ĝün yādigārlar vardur (83b/15-16).

ĝüci kıuvveti: Kerb'ün ĝüci kıuvveti kesilür gider (58b/12).

ĝüle ĝüle: Muħammed Ğanıfî'nün yüzine baķup ĝüle ĝüle söyleyüp aydur (3a/17).

ĝünden ĝüne: Ve ĝünden ĝüne bizi zır ü zeber idüp (54a/12-13).

ĝürletüp ve ĝümleyüp: Anlara eyle zahme degmişler kim cihān ĝürletüp ve ĝümleyüp dürlü dürlü āvāz virdi (6b/18).

ĝürleyüp ve ĝümleyüp: Cihān ĝürleyüp ve ĝümleyüp dürlü dürlü āvāz virdi (20b/15-16).

gürüh gürüh: Şöyle kim bölük bölük ve alay alay olup gürüh gürüh, fevç fevç, mevç mevç, (101a/12-13).

gürül gürül: Gürül gürül kūs-ı ĥarbiler çalunup dürlü dürlü āvāzeler virdi (3a/12-13).

hâcibler ve derbânlar: hâcibler ve derbânlar segirdüp taşra çıkup ol kavmi alup içerü girdiler (11b/16-17).

hâh-nâ-hâh: Hâh-nâ-hâh geçüp yerinde oturdu (2b/10).

hâl ve hâtır: Bir zamân hâl ve hâtır soruşdılar (35b/9).

hay huy: Pehlevânlar na'rasından ve hay huy, dâr gir âvâzından cihân gürleyüp (20b/15-16).

hayme ve hargâhlar: Hâyme ve hargâhların cümle kaldurup deve lere ve katırlara yükledüp (47a/9-10).

hayme ve hargâhların ve çadırların: Hâyme ve hargâhların ve çadırların kurup qarâr iylediler (56b/15).

hâzır nâzır: Bu şânuñ himmeti üstüne hâzır nâzır olsun (46b/2-3).

hedm ve hücūmlar: On leşkeri dañı bir kezden üzerlerine hedm ve hücūmlar idüp (53a/15).

herze ve hezeyânlar: Ol la'şinüñ bu asıl herze ve hezeyânlar yedügin işitdi (61b/14).

heybet ve şalâbet: Heybet ve şalâbet birle miyân-ı meydâna gelüp raşşın sıçradarağ (61b/17).

hıramâni hıramâni: Biñ dürlü nâzla hıramâni hıramâni şalunup Zeyd'ün katına gelüp aydur (26b/12-13).

hurd hām: Başı dañı hurd hām oldı (33a/3).

hük m ve hükümet: Her ne kim hük m ve hükümet itmek dilersem tâ bu dil-âvere tanışmayınca bir söz dimeyem (94a/2-3).

hüs n ü cemâli: Dulfürüz'da ol hüs n ü cemâli görüp hâyran oldı (38b/9-10).

ikişer ikişer: Kim yerlerinden turmağ dileseler ol kızlar ikişer ikişer çoltuğlarına girüp (23a/18-19).

i'özâz ve ikrâm: Benüm nāmum işitdükde tâ bu kadar baña ağır i'özâz ve ikrâm idüp (81b/2).

Özzet ve ikrâmlar: ÖAmr'a dürlü Özzet ve ikrâmlar kılup kimi elin ve kimi ayagın öpüp (57b/12).

qabâ qabâ: Keçiyân-ı palas-puşândan qabâ qabâ himmetler oldı (37b/15-16).

qad u qâmet: Kerb Ğâzi'ye bağduğça Kerb'ün qad u qâmetin ve yâl u balın görüp ziyâde begenürdi (48b/15-16).

ķana ķana: Fettāh ÓAyyār-ile Ümeyye murād üzre ķana ķana içdiler (93a/9).

ķatar ķatar: Gürüh gürüh, fevç fevç, mevç mevç, ķatar ķatar yürüyüp (101a/12-13).

ķat-ender-ķat: Ol müóminler turduğı tağı ortaya alup ķat-ender-ķat ķuşadup turdılar (60a/15-16).

ķayd ü bend: Senüñ zülfüñ tuzağına mürđ-i cānum ķayd ü bend oldı (26b/17-18).

ķaza ve ķader: Küffār-ile dürüşüp gayret ile ķaza ve ķader cengin itmekte (67b/10).

kelle ber kelle: Benümle erenler meydānında muķābil olup kelle ber kelle cenk idesin (72a/11).

kemer kemer: Dürlü dürlü ķubbeler ve kemer kemer ķapular (22a/12).

ķeşān-ber-ķeşān: Fül Zengī ķeşān-ber-ķeşān yederek çekerek götürmek istediler (74a/17-74b/1).

ķıçın ķıçın: Aradan yab yab, ķıçın ķıçın girü dönüp ol dar yerden çıkdılar (15a/6-7).

ķıra ķıra: Kılıç uğrına bırağup bunları ķıra ķıra getirüp sancaķları üzerine dökdi (74b/7-8).

ķızlar ve gelinler: Ol meydāna ol ķadar er ve Óavrat ve ķızlar ve gelinler ve pırlar ve civānlar cemÓ olmuş (9a/3-4).

köşe-ber-köşe: Üç gün üç gice yeme içme iyleyüp köşe-ber-köşe sāz ve söz-ile Óayş u nüş kılup (80a/6).

küt-ā-küt: Fül dağı menÓ idüp bu kerre yek-ā-yek ve küt-ā-küt Óađım cenk iylediler (5a/2-3).

lāf ü güzāflar: Kerb'ün adın añup dağı böyle ĥaddüñden ziyāde lāf u güzāflar urasın didükde (65a/15).

laÓın oğı laÓın! Bre, hey laÓın oğı laÓın (71b/6).

laÓl ü cevāhir: Anuñ içinde ol ķadar māl, laÓl ü cevāhir vardı kim ĥesāba gelmezdi (22b/12-13).

lutf ve keremi: Ĥaķ TeÓālā'dan ümidleriñüzi kesmeñ zirā kim Ĥaķķ'ün lutf ve keremi çoķdur (61a/2).

māl u ĥanāyimi: Kerb Ėāzi dağı ol ķadar māl u ĥanāyimi ortaya getirüp (75a/1-2).

māl ve hazîne: Bār u pengāhı ve hayme ve hargāhı ve māl ve hazinesi-le hūzūrīnuza alup (68b/13).

melūl ve maḥzūn: Melūl ve maḥzūn gelüp Muḥammed Ḥanīfī'ye ve Kerb Ğāzī'ye bulamaduḡ (35a/14).

mest ü ḥayrān: Mest ü ḥayrān olup yine qarşusunda evvelki ḡāidelerince ayaḡ üzre turup (83a/10-11).

mevc mevc: Gürūh gürūh, fevç fevç, mevç mevç, ḡatar ḡatar yürüyüp (101a/13-14).

meymene ve meysere: Meymene ve meysere, āreste ve pīrāste düzildi (33b/10).

misk ü Őanberle: İçleri çoḡ misk ü Őanberle tolu (1b/8).

muḡābil ve muḡārin: Görüp anlar cūṣa gelüp küffār Őaskerine muḡābil ve muḡārin olup durdılar (3a/15-16).

müómin ve muvahḥid: Müómin ve muvahḥid oldılar (28b/14).

nālān ve giryān: Kelb Rūmī işidüp cümle ahvāli haber sorup bildükden soñra ziyāde nālān ve giryān oldılar (17a/-12-13).

nām ü niṣānın: Etrāf-ı Őālem Őayyār lar gönderüp nām ü niṣānın bulmayup (35a/12-13).

nān ü nemek: Bā-ḡuśūs bu ḡadar zamāndan berüyin anlaruñla nān ü nemek yimez miyüm? (53a/3).

nār nūr: Ola kim nār nūr bize fursat vire (13b/5-6).

nāz u niyāzlar: Ḥaḡ TeŐālā'ya nāz u niyāzlar idüp aydur (36a/17).

nāz u Őişveler: Śad hezār ḥicāb ile ve nāz u Őişveler-ile diz çöküp ḡarār iylediler (38b/6).

nāz u Őiveler: Biñ dürlü nāz u Őiveler-ile gelüp hem Ḥoca ÖAmr'uñ ve Őmeyye-i ŐAyyār'uñ ellerin öpüp (38b/4-5).

öñince ve ardınca: Muḥammed Ḥanīfī şeklinde olup öñince ve ardınca bu ḡadar papaslar yürüyüp (90b/14).

öñinde ve yanında: Ve daḡı öñinde ve yanında tiḡ ve śamsām ve ol küh mānendi gürz-i cihān (49a/11).

par par parla-: Fañ yılduzı gibi par par parlayup yanar (84b/5).

pāre pāre: Şimdi buyurdum ki kūsleri cümle pāre pāre iderler, didi (46a/16).

pey-ā-pey: Kelb Rūmî'den na'Ŗalar urup pey-ā-pey çıkarup mübāreze taleb iderken (66a/5-6).

piŖler ve civānlar: Ol kadar er ve Ŗavrat ve kızlar ve gelinler ve piŖler ve civānlar cem'Ŗ olmuş (9a/3-4).

raht ve bahtın: Fül'uñ piŖlũ ve dağı cümle raht ve bahtın ve cübbe cevşenin bile bulup aldılar (51b/6).

recā ve temennām: Ėazretũnden recā ve temennām oldur kim Kerb Ėāzi'ye kendũni Ŗayān itmeyesin (102a/10).

ri'Ŗāyet ve Ŗizzet: Şimdi ne Ėayāldür kim bu Ŗayyāra tā bu mertebe ri'Ŗāyet ve Ŗizzet neden, dirlerdi (83a/6-7).

rũz ı Ŗeb: Küffār Ŗaskeriniñ dağı böyle rũz ı Ŗeb cenk itmekden tākātları tağ olup (36b/6-7).

šāflar ve alaylar: SeĖerden iki Ŗasker šāflar ve alaylar bađladılar (33b/9-10).

şāğ esen: şād u Ėandān olup bunları böyle şāğ esen gördüğünde Ėudā'ya çok şükürler iyledi (35b/11-12).

şāğ selāmet: Elũnden şāğ selāmet kırtulmazsız zirā kim bu gemiler Kerb Ėāzi'niñdür (18a/16).

şāğ u sālīm: İnşā'Ŗa'llāh-u Te'Ŗālā ol server şāğ u sālīmdür (72a/17).

şāğ ve selāmet: Esed Zerrin-Ėabā şāğ ve selāmet geldiler (35b/1).

şāğ ve şolda: Ol dem kendüsi şāğ ve şolda turan Mağrib ve Rũm (65b/14-15).

şāğa şola: Şāğa şola segirdüp mü'Ŗminlere yardım iyleyüp (49a/3-4).

şāglu şollu: Şāglu şollu dişleri çũnki var (4b/10).

sālīmın ve Ėānimin: Andan sālīmın ve Ėānimin dönüp bārgāhlarına gelüp rezm donların çıkarup (75a/4-5).

sāz ve söz: Bārgāhında oturup meclis kırup sāz ve söz-ile Ŗayş u nüşda (76a/16-17).

serhengler ve bevvāblar: Ol kıpu öñinde turan serhengler ve bevvāblar bu Ėāli gördiklerinde (95b/12).

ser-Ėoş ve sersem Kāfirler dağı ağşamdan ser-Ėoş ve sersem yerlerinden turdılar (34b/3-4).

serverler ve bahādırları: ÓArablar azdur, serverler ve bahādırları gitmişdür, didi (33b/17-18).

silcüp bilcüp fırladup: Gürbüz dil-āverleri silcüp bilcüp fırladup atardı (74a/4-5).

şofra şomāt: BaÓde şofra şomāt getirüldükden şöñra Kerb Gāzı buyurđı (75a/10).

şulh u şalāh: Arañuzı bir hoş şulh u şalāh idevüz (77b/2-3).

şurna ve nefırleri: Şurna ve nefırleri dögdürüp baÓde bülend āvāz-ıla naÓra urup hāyķırup aytdı (69b/15-16).

şād u handān: Şād u handān olup bunları böyle sağ esen gördüğünde Hudā'ya çok şükürler iyledi (35b/11-12).

şād ü ferah: Kelb Rümı dañı bu haberleri işitdükde ziyādesi-le şād ü ferah oldı (80a/12-13).

şap şap: BaÓde ayağ üzerine turduķda sunup ellerin dañı şap şap öpdı (58a/15-16).

şışüp şışüp: Ol iki yüz rāhib ikişer pāre kılmışlar, şışüp şışüp yaturlar (13a/12-13).

tahsın ve āferinler: Ve her bār tahsın ve āferinler idüp duÓālar iderlerdi (48b/16).

taÓżım ve tekrımler: Andan taÓżım ve tekrımler-ile sürüp kimi ķoltuğına girüp (37b/8).

tığ ü teberi: Tığ ü teberi şöyle kim sabāh olunca Óażım cenkler itdiler (50a/11).

tığ ve şamsām: Ve dañı öñinde ve yanında tığ ve şamsām ve ol kūh mānendi gürz-i cihān cümle hāżır müheyyā şöyle turur (49a/11).

tır ü kemān: Elleriñe tır ü kemān alup ol yol üzerinde oturdılar (11b/9).

tabl u dahul: İki cāñibden çalınan tabl u dahulları ve şurna ve nefırleri dögdürüp (69b/15-16).

tağ u taş: Esed ilerü varup bir naÓra ile hāyķırdı kim ol tağ u taş yanķulandı (32a/9).

taraf taraf: İslām bahādır ların dañı taraf taraf cenge ķanķırurđı (48a/11-12).

uğrı oğlı uğrı: Hay bre uğrı oğlı uğrı! (84b/16-17).

üç gün ve üç gice: Şöyle kim üç gün ve üç gice bu şehri ser-ā-pā donatsunlar (80a/5-6).

vire vire: Zaħm-dār olan serverlere vire vire işte ancak bu ķadarca ķaldı (89b/13).

yab yab: Hemān ol aradan yab yab, ķıçın ķıçın girü dönüp ol dar yerden çıkdılar (15a/5-7).

yağma ve tālān: Yağma ve tālān iylediler (66b/1).

yāl u bal: Kerb'ünñ kad u kāmetin ve yāl u balın görüp ziyāde begenürdi (48b/15-16).

yalan yañlış: Yalan yañlış degül zırā şimdiki hālde bize muĥabbeti ziyādesi-le imiş (87a/12).

yār ve vefā-dār: ÓAyyār dahı kendüsine yār ve vefā-dār olmışdur (80a/9).

yārānlarum ve yoldaşlarum: Ve anlar benüm yārānlarum ve yoldaşlarum degül midür (53a/2).

yek-ā-yek: Fül dahı menÓ idüp bu kerre yek-ā-yek ve küt-ā-küt Óažim cenk iylediler (5a/2-3).

yer yer: Yer yer ateşler yaqmışlar (8b/10).

yorgun ve zebün: Anlar dahı ziyādesi-le yorgun ve zebün olmuşlardur (57a/7).

yüzin gözin: Başı bir yerlü kayaya toķunup dört pāre olup yüzin gözin kan bürüdi (59b/3-4).

zār u giryān: Eger biñ pıl qarşumda zār u giryānda olursañ ben saña ĥamle hergiz itmezem (62b/17, 63a/1).

zārī zārī: Dest-mālin yüzine tutup zārī zārī ağladı (12b/16).

zır ü zeber: Ve günden güne bizi zır ü zeber idüp (54a/12-13).